

„Školní zralost českých předškoláků“

V době probíhajících zápisů do prvních ročníků základních škol se často skloňuje výraz školní zralost. Jak je to se školní zralostí jejich dětí, ptají se často rodiče předškoláků. Co všechno by měly jejich děti zvládat? Jak se změnil pohled rodičovské veřejnosti na odklady školní docházky? Jakým způsobem se na rozvoji školní zralosti podílí mateřská škola?

Každoročně v období od 15. 1. do 15. 2. probíhají v českých základních školách zápisy do 1. ročníků základního vzdělávání. Zápisy jsou určeny pro děti, které v daném roce dovrší šesti let, konkrétně je ve školském zákoně uvedeno, že „povinná školní docházka začíná počátkem školního roku, který následuje po dni, kdy dítě dosáhne šestého roku věku, pokud mu není povolen odklad.“ Rodiče (zákonný zástupce) mohou požádat o přijetí dítěte, kterému bude šest let v době od září do konce června příslušného školního roku, je-li přiměřeně tělesně a duševně vyspělé.

U dítěte narozeného od září do konce prosince rodiče dokládají k žádosti doporučující vyjádření školského poradenského zařízení a u dítěte, které je narozené od ledna do konce června doporučující vyjádření školského poradenského zařízení a odborného lékaře. Mnozí rodiče předškolních dětí řeší otázku, zda přihlásit k povinné školní docházce dítě v šesti letech nebo mu tuto povinnost odložit o jeden školní rok (v letošním roce se týká dětí narozených od 1. ledna 2007 do 31. prosince 2007).

Zahájení povinné školní docházky je ve školském zákoně (podle §37 odst. 1 zákona č. 561/2004 Sb.) stanoveno věkem a dosaženou úrovní vývoje tzv. školní zralostí, kdy má být dítě tělesně i duševně vyspělé. Psycholog Václav Mertin zdůrazňuje, že tradiční pojetí školní zralosti se týká výlučně dítěte. Jedná se o jeho aktuální stav v oblasti kognitivní, percepční, sociální, pracovní, kdy se např. posuzuje zdravotní stav, laterálita, úroveň grafomogoriky a řečového projevu.

„Velmi významnou roli při zahájení povinné školní docházky ovlivňují v současném pojetí i další faktory. Hovoří se o tzv. školní připravenosti, kde sehraávají roli i další proměnné, konkrétně prostředí, ve kterém dítě vyrůstá: rodina a mateřská škola, ale taktéž základní škola, kam má dítě nastoupit,“ říká Jana Kropáčková z katedry primární pedagogiky PedF UK. V poslední době se podle ní termíny školní zralost i školní připravenost obsahově rozšiřují, často se používají souběžně, různě se prolínají. „Opustilo se izolované pojetí, kdy se posuzovala tzv. úroveň zrání organismu a zohledňuje se komplexní přístup, který zahrnuje vedle posouzení somatické zralosti dítěte i oblasti školní připravenosti, například emocionální, sociální, pracovní, kognitivní a další. Při současném posuzování školní zralosti dítěte sehraává významnou roli i tzv. zralost rodiny a zralost školy.“

Zajímavým faktem je, že se změnil celkový pohled rodičovské veřejnosti na odklady školní docházky. Ještě v sedmdesátých letech se rodiče dětí bránili odkladům školní docházky, neboť vstup do základní školy byl chápán jako potvrzení normality dítěte, naopak odklad školní docházky jako selhání dítěte i rodičů. Nyní je situace obrácená. Odklad školní docházky je chápán komplexněji jako preventivní opatření. Rodiče si uvědomují, že vstup do základní školy představuje výraznou změnu v životě dítěte, ale i v životě rodiny. Chtějí pro své dítě i pro sebe bezproblémové zahájení povinné školní docházky. Rodiče se daleko více zajímají o to, jak bude vzdělávání na základní škole probíhat, jak sladí rozvrh dítěte a své pracovní povinnosti. Někteří rodiče se domnívají, že pokud dítě bude starší, lépe zvládne požadavky, které na něho klade role školáka.

Skutečné procento realizovaných odkladů školní docházky šestiletých dětí se v posledních pěti letech ustálilo kolem 22 %, což je dlouhodobě znepokojující informace, neboť téměř každé čtvrté dítě nastupuje do prvních tříd po realizovaném ročním odkladu školní docházky. Do prvních tříd tak v září usedají děti šestileté, cca 1% dětí pětiletých a jedna čtvrtina dětí sedmiletých. Rodiče si tuto skutečnost uvědomují a zvažují, zda jejich „čerstvě“ šestileté dítě obstojí v konkurenci sedmiletých dětí a zvládne požadavky konkrétní základní školy a nelze se divit, že se zajímají o odklad školní docházky.

„Většina šestiletých dětí je však zralá pro zahájení povinné školní docházky, u dítěte by se neměl promarnit okamžik, kdy se do školy těší. Pokud dítěte má odloženou povinnou školní docházku o jeden rok, pak by tento rok měl být maximálně využit, aby se dítě dál rozvíjelo, nenudilo se v mateřské škole a do základní školy se nadále těšilo. Tento nelehký úkol lze naplnit pouze při úzké spolupráci rodičů, pedagogů v mateřských školách a případně dalších odborníků,“ upozorňuje Kropáčková.

V této souvislosti Jana Kropáčková upozorňuje na význam a poslání mateřské školy. „Období předškolního věku je kritickým obdobím pro rozvoj prosociálního chování. Právem se říká, že přirozené sociální prostředí vrstevníků činí mateřskou školu v současné době nenahraditelnou, přesto dítě do mateřské školy před zahájením povinné školní docházky nemusí docházet, neboť předškolní vzdělávání v ČR není povinné. Hlavním posláním institucí mateřských škol, které jsou zařazeny do sítě škol a školských zařízení, je doplňovat rodinnou výchovu, poskytnout dítěti odbornou péči a usnadnit mu jeho další vzdělávací cestu.“

V Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání jsou definovány tři základní cíle:

- 1. rozvíjení dítěte, jeho učení a poznání,*
- 2. osvojení základů hodnot, na nich je založena naše společnost,*
- 3. získání osobní samostatnosti a schopnosti projevit se jak samostatná osobnost působící na své okolí.*

Předškolní vzdělávání není tedy vázáno konkrétním učivem, ale snahou vytvořit pro každé dítě dobré předpoklady pro pokračování ve vzdělávání. „Současná mateřská škola neusiluje vyrovnat výkony jednotlivých dětí, ale vyrovnat jejich vzdělávací šance, což způsobuje nepochopení, protože není jednoduché výsledky předškolního vzdělávání okamžitě vyhodnotit a představa o výsledku je nejenom u rodičů, ale i pedagogů do jisté míry subjektivní,“ upozorňuje Jana Kropáčková z katedry primární pedagogiky PedF UK.

Zahájení povinné školní docházky lze chápat jako vyvrcholení a završení předškolního období, kdy by se neměly posuzovat u zápisu do první třídy konkrétní znalosti, ale především jeho předpoklady pro další vzdělávání.

Tradice pro vstup dětí do základní školy ve vybraných zemích Evropy

7 let - Finsko, Švédsko, Bulharsko, Litva, Estonsko

6 let - Slovensko, Německo, Rakousko, Rumunsko, Slovinsko, Portugalsko, Španělsko, Francie, Itálie, Česká republika

5 let - Anglie, Skotsko, Řecko, Kypr, Nizozemsko

Ve většině okolních zemí se zohledňuje pouze věk dítěte, ke školní zralosti se přihlíží pouze v případech, pokud si rodiče přejí přihlásit své dítě do základní školy dříve, než je stanovený věk zahájení povinné školní docházky. Jana Kropáčková z katedry primární pedagogiky PedF UK podotýká: „Specifikem České republiky je posuzování dosažené úrovně dítěte před zahájením povinné školní docházky lékaři, psychology a pedagogy.“

Hlavním posuzovaným kritériem dle české legislativy pro zahájení povinné školní docházky je věk, zdravotní a psychická zralost, tzv. pedagogické důvody nejsou uvedeny, avšak rodiče, pedagogové i poradenští pracovníci je zohledňují.“

Poradenský pracovník neposuzuje školní zralost dítěte z tzv. medicínského pohledu, ale posuzuje dítě v souvislostech. Současné pojetí prosazuje komplexní posuzování, kdy významnou roli sehrávají osobnostní charakteristiky dítěte, očekávání rodičů, kvalita domácího prostředí či mateřské školy, ale také požadavky základní školy, např. požadavky při zápise, přístup k dětem na konkrétní základní škole atd., uvádí psycholog Václav Mertin z katedry psychologie FF UK. Tento postup přijímání dětí k plnění povinné školní docházky je specifický pro Českou republiku. K duševní a tělesné vyspělosti dítěte přihlížejí při nástupu do základní školy ještě v Maďarsku a Rumunsku.

„Ideální by však bylo neřešit nepříznivou situaci ve školství odklady školní docházky, ale změnou přístupu k dítěti, který je k němu na počátku povinné školní docházky nepříznivý. Možné varianty řešení lze spatřovat v osobnostně orientovaném přístupu k dítěti v celém školském systému, kvalitním předškolním vzdělávání a ve změně pojetí vlastního zápisu do 1. ročníku ZŠ, v jehož požadavcích existují mezi školami rozdíly,“ uzavírá Jana Kropáčková z katedry primární pedagogiky PedF UK.